

Náš rozhovor**Rozhovor s prof.
MUDr. Alexandrou Šulcovou, CSc.**

V roce 1964 se mi dostalo poprvé a naposledy důvěry být na Lékařské fakultě členem jedné z mnoha tříčlenných přijímacích komisí. Předsedal jí klinik, oddaný komunistá. Z celého toho procesu si dodnes vzpomínám na mimořádně inteligentní, bystrou studentku s velkým rozhledem, státnicí z angličtiny v kapse a navíc špičkovou sportovkyni. Když se za ní zavřely dveře, předseda pravil: „Tuhle nemůžeme vzít, narodila se v Londýně. Kdoví, co za tím je.“ My dva přisedlíci, ač nestraníci, jsme neváhali se vzbouřit a dokázat mu, že místo narození nepatří mezi kritéria přijetí. Byli jsme v početní převaze, doba byla už také trochu jiná, zkrátka slečna Alexandra Kučerová byla doporučena.

Jestlípak si na ten pohovor vzpomínáš?

Samozejmě, ale netušila jsem ty okolnosti. Připadalo mi to naprosto bezproblémové a o tom podezřelém místě narození jsem se dozvěděla až mnohem později od tebe.

Když už o tom mluvíme, mohla bys prozradit, jak k němu došlo?

Tatínek byl za první republiky letec. Hned na začátku války uprchl za dramatických okolností do Anglie. Celých šest let pak prožil u leteckva RAF. Skončil jako velitel slavné 313. peruté, se spoustou řádů a vyznamenání, včetně nejprestižnějšího britského leteckého válečného kříže: DFC (Distinguished Flying Cross). Maminčin otec zase pracoval na britském velvyslanectví v Praze, které mu umožnilo evakuaci celé rodiny do Anglie. Mamince bylo tehdy patnáct let. Pracovala v Červeném kříži, poznala se přitom s tátou a když se válka chýlila ke konci pořídili si mě. Hned po osvobození se vrátili do ČSR. Jako nezlomní vlastenci nechtěli znovu emigrovat, ani když už bylo jasné, co komunisté letcům z Velké Británie hodlají udělat. Otec byl vězněn, snášel všelijaká příkoří a živil rodinu prací v pod-

řadných profesích. Ještě, že se nakonec dočkal pádu režimu, rehabilitace, a povýšení na generála.

Ovlivnilo otcovo „provinění“ nějak dobu tvého dětství a studií?

Pocívala jsem hlavně to, že se u nás žilo velmi skromně. Musela jsem se snažit víc než druzí. Nemohla jsem si dovolit žádné zakopnutí. Asi jsem proto dříve dospěla, jak je zřejmé z toho, že jsem se vdala už ve čtvrtém ročníku. Ale vystudovala jsem bez problémů, bez zdržení, s vyznamenáním a s malým dítětem. Všechno jsme to nějak zvládli.

Vnučuje se mi otázka, jak se ti podařilo hned po promoci zůstat na fakultě. To býval výsledek buď velké protekce nebo šťastné shody nějakých iracionálních okolností.

Byla to ta shoda. Manžel byl v zaměstnání vázán na Brno, musela jsem zůstat zde. Ráda bych se věnovala gynekologii, bohužel všude měli nadstav. Doslechla jsem se, že na farmakologii je volné místo asistenta, jenže pouze na rok. Z nouze jsem je vzala. Práce se mi br-

zy moc zalíbila, a také na ústavě asi shledali, že bych mohla být užitečná a nechali si mě. Dokonce mi po čtyřech letech schválili aspiranturu na Farmakologickém ústavu ČSAV v Praze.

To musel být zásadní skok v růstu mladé vědecké pracovnice. Ten ústav měl renomé nejlepšího ve svém oboru v celé zemi. Vybuďovala jej velká osobnost, profesorka Rašková a i po jejím nuceném odchodu v roce 1969 její duch tam jistě přetrvával. Mimochodem, paní profesorka tě považovala vždycky za příslušnici své školy a měla tě moc ráda.

To mě těší. Mým skolitelem byl docent dr. Kršíak, zkušený farmakolog zaměřený na etofarmakologii. Tehdy to byl úplně nový, perspektivní obor – dnes se řadí pod behaviorální farmakologii. V Praze jsem se dostala do tohoto výzkumného proudu vlastně už na celý život, k psychofarmakům, kanabinoidům, jejich receptorům, endogenním ligandům až po společensky nesmírně závažnou oblast drogové závislosti. Co je stejně důležité, v Praze jsem získala první mezinárodní kontakty. O řadu let později se ukázaly být velmi užitečné.

Musím se přiznat, že jsi mi v sedmdesátých a osmdesátých letech nějak zmizela ze zorného pole. Každý jsme pracovali jinde, i když na téže fakultě, ale poměry člověka nutily, aby byl co nejmenší vidět. Podmínkou přežití bylo nevyčnívat a nic nechtít.

Máš pravdu, po skončení aspirantury jsem nebyla moc vidět. Nebyla jsem nijak protěžovaná, spíš naopak. Konec konců ani Farmakologický ústav nijak zvlášť nezářil. Velkou oporou mi v těch těžkých normalizačních letech byl asistent docent dr. Arnošt Texl. Vzácný, skromný člověk. Bohužel, předčasně zemřel. Často na něj vděčně vzpomínám. Snažila jsem se co nejlíp pracovat, publikovat a učit. Moc mě uspokojovaly spousty studentů, kteří u mě dělali první krůčky ve vědecké práci. Až mě

udivovalo, že sbírali na konferencích SVOČ, i zahraničních, jednu cenu za druhou.

To byla jen přehra. Hlavní dějství v tvém odborném životě bylo posledních dvacet roků. Po listopadu 1989 jsi se najednou vynořila a když jsem se nečekaně ocitl v roli děkana, musel jsem rychle obsadit po sobě místo proděkana pro zahraniční styky. Vedení si přálo ženu a moje volba padla na tebe. Tu funkci jsi pak úspěšně zastávala dalších šest roků za děkana profesora Bildera.

Ten pohnutý rok 1990 začal pro mě ještě o něco dřív. Na jaře jsem se zúčastnila (za své jako turistka) světového etofarmakologického kongresu. Měla jsem tam přednášku a byla příznivě přijata. Asi mi to dost otevřelo dveře do světa, protože o pár roků později jsem byla přizvána do exekutivy této společnosti a pověřena organizací jejího kongresu v Brně. Ještě roku 1990 byly vypsané konkursy na všechna přednostenská místa na fakultě. Byla jsem čerstvě habilitovaná a tak jsem se do konkursu na farmakologii přihlásila. Ačkoliv jsem byla nejmladší z uchazečů, dostala jsem nejvíc hlasů. A tak od té doby ten ústav vedu.

Byl to rok pro nás všechny naplněný po okraj. Ty další nebyly ostatně o nic uvolněnější. Měla jsi štěstí, že tě to potkalo ještě jako mladíci plnou sil a všechno jsi hladce zvládla. Profesuru, vyjednávání mezinárodních smluv, rozjiždění vyuky zahraničních studentů, přednášení, zkoušení. Jistě jsi přitom neustala ve své vědecké práci. Co považuješ za svůj nejvýznamnější vědecký úspěch, řekněme z kategorie objevů? A mohla bys stručně popsat v čem je prioritní?

Asi to byla práce publikovaná v roce 1998 ve Pharmacology and Biochemistry of Behaviour (ve spolupráci s R. Machoulamem a E. Frídeovou, z pracoviště, jež je kolébkou

převratného objevu existence endokanabinoidního systému v organismu obratlovců včetně člověka). Nasbírala dosud více než sto citací. Prokázali jsme v ní, že anandamid, přirozená, tělu vlastní látka, která se váže na receptory konopných látek, má dvoufázový účinek. V nízkých dávkách odpoví stimuluje a ve vysokých ji tlumí. To má význam pro terapeutické využívání kanabinoidů. Jiná naše práce z roku 2002 dostala cenu britské psychofarmakologické asociace. Neměně si cením další publikace v zahraničí, která dostala cenu České neurofarmakologické společnosti. Těší mě samozřejmě všechny granty, které nám byly přiděleny, akreditace doktorského programu v oboru Lékařská farmakologie, podíl na stejném programu v Univerzitním centru a v neposlední řadě i několik mezinárodních výzkumných spoluprací. Všechny práce, které z ústavu vycházejí, a jsou jich desítky, jsou týmové a právě spoluautorství mých mladých kolegů mě těší ze všeho nejvíce.

To je přirozený vývoj téměř každého vědeckého pracovníka. Těžiště se přesouvá na žáky a na organizaci vědeckého života. (A úplně nakonec na historii oboru a rozhovory s významnými osobnostmi.) Neuniklo mně, že jsi měla na tomto poli nemalé úspěchy. O brněnském etofarmakologickém kongresu jsi se již zmínila. Jistě nezůstalo při tom.

Těch konferencí, sjezdů a kongresů, kterých jsem se zúčastnila, bylo samozřejmě mnoho, doma i v zahraničí. A těch, které jsem organizovala, také nebylo málo. Souvisele to např. s mým členstvím ve výkonném výboru Evropské neuropsychofarmakologické společnosti (ECNP – European College of Neuro-psychopharmacology) a organizací kongresu v Praze v roce 2003, či ve výboru České neuropsychofarmakologické společnosti, které jsem dva roky předsedala. Od roku 2004 předsedám středoevropské sekci světové společnosti Collegium Internationale Neuropsychopharmacologicum, působím rovněž ve výkonném výboru celé společnosti, a abych se trochu pochlubila, vlóni mě zvolili na čtyři roky její viceprezidentkou – za 53 let existence jako první ženu a prvním členem ze země vý-

chodoevropského bloku. Ve výboru České společnosti experimentální a klinické farmakologie a toxikologie jsem v posledních dvaceti letech téměř bez přerušení.

Při té zmínce o radosti z mladých mě napadá otázka, jak ten dorost na farmakologii vzkvétá. Mám dojem, že vykazuje dost velkou fluktuaci. Není za tím tak trochu lákadlo spolehlivého pracoviště pro postgraduální studium nebo vyhlídka na uplatnění u farmaceutických firem? A jen tak mimochodem, roste ti před očima nějaká nástupnická osobnost?

Mám štěstí, že ústav je po celou dobu, co jej vedu, personálně docela uspokojivě stabilizován. A to i v celorepublikovém oborovém srovnání. Úctyhodný počet našich doktorandů obhájil své disertace, čtyři z nich mají poměrně významná postavení ve farmaceutických firmách a další čtyři dlouhodobě pracují v zahraničí. V současném kolektivu ústavu má titul Ph.D. šest učitelů. Zajišťujeme výuku studentů všeobecného a zubního lékařství (i v angličtině) a studentů bakalářských oborů. Přitom výzkumná práce nejde stranou. Všichni pracují na grantech, získaných na ústavu, průběžně své výsledky publikují a dávají o sobě znát i na mezinárodní scéně. Jedna z doktorandek obhájila opakovaně vlastní univerzitní grant. Celý tým ústavu je zaměřen na psychofarmakologii. Díky této tématické jednotlosti se o ústavu dobře ví a mladým kolegům to pomáhá získávat mimo jiné zahraniční granty k účasti na konferencích. Jen mládí jim zatím neumožnilo splnit všechny podmínky pro habilitaci. Jak je dobře známé a pochopitelné, klíčová citovanost dobíhá jakási se zpožděním. A pokud jde o nástupnictví v dohledné době, v našem kolektivu jsou pracovníci po všech stránkách perspektivní.

Předposlední otázka je, mírně vtíravá: jestlipak tě rodina vůbec ještě zná při takovém pracovním vytížení?

Tak s tím myslím nebyly a nejsou žádné těžkosti. Manžel je právník, respektujeme vzá-

jemně své aktivity a zájmy máme podobné. Jsme sami, dcera, absolventka Filosofické fakulty MU, se nám vdala do Španělska. Mají už šestnáctiletého syna. Každý rok za nimi na pár týdnů jezdíme a oni navštěvují nás. Dělají nám velkou radost.

Takže po celoživotní orientaci anglosaské ti přibyla ještě hispánská. Poslední otázka, co někde uvízla. Prozradil jsem

v úvodu, že jsi bývala velká sportovkyně a zatajil odpověď. Byl to sport začínající a už tehdy oku nanejvýš lahodící, dnes nazývaný synchronizované plavání. Co zbylo z akvabelování?

Z akvabel věru nemnoho, jen krásné vzpomínky. Stále ale v zimě lyžujeme, v létě je to turistika, plavání také nevisí úplně na hřebíku, snažíme se hrát tenis a vzdorovat tak času.

Dodat už snad není třeba nic. Paní profesorka je pořád stejně čilá a plně vytížená, jak ukazuje skutečnost, že jsme rozhovor museli odkládat, protože byla zrovna na kongresu v Hong-Kongu. Pak musela ještě stihnout stěhování svého ústavu do kampusu, než odletí do Barcelony.

Takže, ať ti to ještě dlouho vydrží ve zdraví a v plné síle!

S velkým zadostiučněním, že jsme ji tehdy přijali, si s paní profesorkou porozprávěl

PAVEL BRAVENÝ

Siah Armajani, **Loubí pro dva anarchisty** (Gabriella a Alberta Antoliniovy), 1992